

معرفی مدلی کیفی برای آموزش شهروندی در مخاطرات محیطی با تکیه بر گزند تئوری (مطالعه موردی: آتش‌سوزی بزرگ)

حمیدرضا حسنلو

دانشجوی دوره دکتری مدیریت آموزشی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

بابک حسین‌زاده*

استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

سیده‌زهره حسینی درونکلایی

استادیار گروه مدیریت آموزشی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۶/۲۷ - تاریخ پذیرش ۱۴۰۱/۹/۳)

چکیده

فاجعه فرو ریختن ساختمان مرتفع پلاسکو در مرکز تهران، همه مردم ایران را در بهت عظیم فروبرد. شدت واقعه هرچند با ابعاد فاجعه یازدهم سپتامبر نیویورک قیاس پذیر نیست، به لحاظ شکلی و نحوه ریزش ساختمان در افکار عمومی جهان، همان فضای وحشتناک و بهت آور را تداعی کرد. پیش‌بینی می‌شود که با آموزش شهروندان می‌توان خسارات این‌گونه حوادث را کاهش داد. هدف تحقیق حاضر معرفی مدلی برای آموزش شهروندی در مخاطرات محیطی (بحران‌های آتش‌سوزی بزرگ) با تکیه بر گزند تئوری است. توسعه کمی فعالیت‌های پژوهشی در جوامع دانش‌بنیان و توسعه یافته و در حال توسعه روندی دائمی و مستمر است و تنوع در روش‌های مختلف پژوهشی نیازمند رویکرد جدیدی از روش‌ها و مدل‌های تحقیقاتی است. بنابراین رویکرد تحقیق حاضر از نوع کیفی است. ابزار تحقیق حاضر مصاحبه بود که از پنل نخبگان جمع‌آوری شد. نخبگان انتخاب‌شده در این پژوهش فرماندهان آتش‌نشانی و آسیب‌دیدگان درگیر در بحران ساختمان پلاسکو بودند که از بین آنها ۱۵ نفر به صورت تصادفی انتخاب شدند. براساس نتایج مهم‌ترین مقوله‌های استخراج‌شده، نوآوری شرایط توسعه آموزش و پیشگیری، مشارکت، فعالیت‌های آموزشی، اثربخشی دوره‌های آموزشی در آتش‌سوزی بزرگ و پیامدهای آن است. طراحی هر طرح جامع آموزش عمومی، فرایندی مشارکتی است که حاصل آن را می‌توان در وجود سیستم کنترل و حفاظت مدون در برابر حریق دید. آموزش شهروندی عمومی و افزایش آگاهی مردم از طریق آموزش شهروندی کوتاه‌مدت، آموزش از طریق رسانه‌های عمومی مانند رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها و بروشورهای محلی را مهم‌ترین نمونه‌های فعالیت‌های پیشگیرانه از حریق دانست.

واژه‌های کلیدی: آموزش شهروندی، بحران‌های آتش‌سوزی بزرگ، گزند تئوری، مخاطرات محیطی.

مقدمه

در جوامع شهری، دستیابی به محیط عاری از خطر و حوادث احتمالی به منظور حفاظت از جان، مال، خانواده و دیگر افراد جامعه، آرزوی دیرینه‌ای بوده که بشر برای رسیدن به آن پیوسته در تلاش و تکاپو بوده است. زندگی شهری در کنار آسایش و رفاهی که برای شهرنشینان فراهم کرده، در درون خود حوادث و خطرهای بسیاری دارد که جان و مال افراد را تهدید می‌کند. آتش در کنار خدمت به بشر، ممکن است سرمایه، تلاش و فرهنگ او را به نابودی بکشاند [۳]. افزایش جمعیت و تراکم زیاد آن در برخی نقاط شهری و برخی شهرهای خاص مانند تهران و رشد بیش از حد شهر تهران و در نتیجه افزایش مراکز مواجه با خطرهای بالقوه از عواملی است که نگرش واقع‌بینانه به مسائل پیشگیرانه به منظور مقابله با خطرهای احتمالی را مطرح می‌کنند [۱۴]. پیشگیری هرچه مؤثرتر از این مسائل و مشکلات، مستلزم یافتن زیرساخت‌های ضعیف یا موقعیت‌های بحرانی است تا تصمیم‌گیرندگان اقدامات احتمالی را برای کاهش ضعف‌ها و حالت بحرانی انجام دهند [۵]. مهم‌ترین گام در این زمینه، آموزش شهروندی است که باید به آن توجه ویژه‌ای نشان داد. براساس تجارب و پژوهش‌ها، طرح‌هایی که مردم در آنها مشارکت فعال داشته‌اند موفق‌تر عملیاتی شده است. بنابراین زمانی که شهروندان خود را در امور مربوط به مسائل شهری به‌ویژه مسائل ایمنی شهری شریک بدانند، ارائه زمینه‌های مشارکت و آموزش آسان‌تر و مؤثرتر خواهد بود. سازوکارهایی برای مشارکت شهروندان در مراحل مختلف چرخه فاجعه وجود دارد [۲۴]. بافت‌های فرسوده شهری، بی‌توجهی به موارد ایمنی در سازه‌ها و موارد بسیار دیگری نیز وجود دارد که هر یک از آنها مستعد ایجاد آسیب‌ها و بحران‌های زیادی به‌ویژه در زمان‌های بروز حوادث طبیعی مانند سیل، زلزله یا غیرطبیعی مانند آتش‌سوزی خواهند بود. از همین رو، سیاست پیشگیری و کاهش خسارات و تلفات، از جمله سیاست‌هایی است که شهرداری و آتش‌نشانی شهر تهران در سال‌های اخیر توجه بیشتری به آن نشان داده است [۸]. ایجاد و توسعه زیرساخت‌های ایمنی و سلامت عموم شهروندان باید به‌منظور دفاع و حفظ جان و مال آنان در مقابل خطرها و بحران‌ها از اصلی‌ترین شاخص‌های توسعه و اولویت‌های کاری باشد [۴].

مدیریت بحران و آتش‌نشانی شهر تهران از سال ۱۳۸۴ پروژه‌ای با نام دوام (داوطلبان حضور در واکنش اضطراری محلات) را در مناطق مختلف شهر تهران طراحی و اجرا کرده است [۳]. هدف این طرح، تأکید بر مفهوم اجتماع محلی و استفاده از پتانسیل‌های محلی در مدیریت مخاطرات و بحران در کلانشهر تهران، افزایش ظرفیت و توان اجتماعات محلی و شهروندان در مدیریت و پیشگیری از مخاطرات و بحران است، اما این کار مستلزم آموزش شهروندی

است [۱۱]. براساس این‌گونه اقدامات در حادثه پلاسکو، مردم آتش‌نشانان را به‌مثابه مجاهدان و حارسانی یافتند که به جان مردم توجه می‌کنند؛ آنها خود را به خطر می‌اندازند تا جان دیگری را نجات دهند. چنین فداکاری‌ای در تاریخ و فرهنگ ایرانی ریشه دارد. یکی از مهم‌ترین مشکلات موجود در فاجعه پلاسکو، بی‌توجهی به آموزش شهروندی و نبودن الگویی برای این مسائل بوده است. در این تحقیق با نگاه به این مسئله مهم تلاش می‌شود الگویی برای آموزش شهروندی در مخاطرات آتش‌سوزی‌های بزرگی چون پلاسکو ارائه شود [۷].

با توجه به اهمیت موضوع، این پژوهش به بررسی الگوی مدیریت آموزش عمومی (شهروندی) در بحران آتش‌سوزی‌های بزرگ می‌پردازد. هدف اصلی پژوهش پاسخ به این پرسش است که کدام الگوی کیفی را می‌توان برای مدیریت آموزش عمومی (شهروندی) در مخاطرات (بحران آتش‌سوزی‌های بزرگ) ارائه داد؟ در پیشینه تحقیق به موارد متعددی در زمینه اهمیت و ضرورت تحقیق نیز اشاره شده است.

یافته‌های پژوهش راستی (۱۴۰۰) نشان داد که بین مدیریت دانش (خلق دانش، تسهیم دانش، به‌کارگیری دانش، ذخیره‌سازی دانش) و مدیریت بحران رابطه وجود دارد [۶]. صراطی کیش و همکاران (۱۳۹۹) نشان دادند که آموزش شهروندی امداد و نجات بر رفتار مدنی شهروندان تأثیر معنادار دارد [۱۰].

بهمنی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیق خود در زمینه لزوم آموزش اصول ایمنی و آتش‌نشانی به کودکان اظهار داشتند که این‌گونه آموزش‌ها باید از کودکی و در کنار مهارت‌های دیگر توسط همه افراد جامعه، از پدر و مادر گرفته تا آموزگاران ارائه شود و نهادهای برنامه‌ریزی و آموزشی نیز باید با ارائه برنامه‌های مدون و مستمر، بستر مناسب را برای کسب مهارت‌های لازم در همه سطوح سنی، اجتماعی و فرهنگی جامعه فراهم کنند [۲].

گودرزی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی در زمینه اثربخشی آموزش‌های شهروندی با رویکرد کاهش حریق و حوادث، به بررسی تأثیر آموزش ایمنی و اثربخشی آموزش‌ها در جامعه و بازخورد آن در کاهش خسارات جانی و مالی پرداختند و نشان دادند که فراگیری آموزش‌های مناسب و شهروندی، سبب پیشگیری از بلایا و ارتقای ایمنی و کاهش خسارات می‌شود [۱۳].

مونوز و همکاران (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان موفقیت، نوآوری و چالش آموزش ایمنی مدارس و بلایا در آمریکای جنوبی و کارائیب، برای تحقق افق غنی سیاست، عمل و تجربه در آنجا، بر مدلی بر پایه سه رکن ایمنی جامع مدارس به شرح زیر تأکید می‌کنند: ۱. تسهیلات آموزشی ایمن؛ ۲. مدیریت بلایای مدرسه؛ و ۳. آموزش کاهش خطر و تاب‌آوری [۲۱].

لنا و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی بیان کردند که احتمال تجربه مشکلات مسبب افزایش

عوارض ناشی از سوختگی و مرگومیر در افراد مسن بیشتر است. یافته‌های آنان نشان داد که مداخله آموزشی HFS در افزایش دانش HFS سالمندان شهری در طول زمان مؤثر بوده است. کاهش عوارض سوختگی و مرگومیر در جمعیت مسن‌تر از نگرانی‌های مهم بهداشت عمومی است که باید از طریق راهبردهای پیشگیری و آموزش مناسب به آن توجه شود [۲۰].

چاوز و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی اثربخشی برنامه درسی آموزش ایمنی آتش‌نشانی در کودکان کم‌درآمد را ارزیابی کردند و دریافتند که در پی این آموزش‌ها، دانش ایمنی آتش در میان کودکان کلاس اول تا سوم بهبود یافت. این پژوهش همچنین نشان داد که برنامه‌ای که کودکان را هدف قرار دهد و در محیط کلاس ارائه شود، بر شیوه‌های پیشگیری حریق و حادثه تأثیرگذار است [۱۸].

روش و مواد تحقیق

رویکرد پژوهش

توسعه کمی فعالیت‌های پژوهشی در جوامع دانش‌بنیان توسعه‌یافته و در حال توسعه روندی دائمی و مستمر است و تنوع در روش‌های مختلف پژوهشی نیازمند رویکرد جدیدی از روش‌ها و مدل‌های تحقیقاتی است. بنابراین رویکرد تحقیق حاضر از نوع کیفی است.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق، شامل نخبگان و آسیب‌دیدگان بودند. در این پژوهش از پنل نخبگان استفاده شد. نخبگان انتخاب‌شده در این پژوهش، فرماندهان آتش‌نشانی و آسیب‌دیدگان درگیر در بحران ساختمان پلاسکو بودند که از بین آنها ۱۵ نفر به‌صورت تصادفی انتخاب شدند.

مواد و ابزار پژوهش

مهم‌ترین ابزار تحقیق حاضر مصاحبه با نخبگان بوده است. با توجه به مراحل اجرای پژوهش در بخش تشریح فرایند طراحی مدل این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از بررسی میدانی موجود بهره گرفته شد [۵].

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌های حاصل از بررسی‌های مصاحبه‌ای با روش تحلیل محتوای کیفی صورت گرفت. به این منظور از کدگذاری باز، محوری و گزینشی با استفاده از روش تحلیل محتوا استفاده شد. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان به این صورت تعریف کرد؛ روش پژوهشی برای تفسیر ذهنی محتوای داده‌های متنی از طریق فرایند طبقه‌بندی سیستماتیک کدگذاری و شناسایی زمینه‌ها یا الگوها است

[۱۹]. هدف دستیابی به توصیف‌های گسترده از پدیده و پیامد تحلیل عبارت‌اند از: مفاهیم و طبقات پدیده که ماحصل آن شکل‌گیری یک مدل، سیستم مفهومی، نقشه مفهومی یا دسته‌بندی است. در این پژوهش از تحلیل محتوا با تأکید بر رویکرد قیاسی استفاده شد [۱]. از این رویکرد بیشتر زمانی استفاده می‌شود که اطلاعات کافی درباره پدیده وجود ندارد و محقق می‌خواهد دانش زمینه‌ای لازم را در این خصوص فراهم کند [۱۲]. این شیوه بیشتر در پی تقلیل اطلاعات و ارائه توصیفی دقیق درباره موضوع است محقق با رجوع به داده‌ها آنها را خلاصه می‌کند تا در نهایت به اصلی‌ترین مفاهیم و مضامین مرتبط با موضوع تحقیق دست پیدا کند. مراحل تحلیل محتوای کیفی را می‌توان بدین ترتیب توصیف کرد: در مرحله نخست یعنی آماده‌سازی، واحد تحلیل انتخاب می‌شود و پژوهشگر به درکی کلی از داده‌ها دست می‌یابد. سپس در مرحله سازماندهی، داده‌ها کدگذاری شده و در گروه‌های مختلفی جای داده می‌شوند و به بیان بهتر داده‌ها دسته‌بندی می‌شوند [۱۷]. این دسته‌بندی به شکل یک سلسله‌مراتب خواهد بود، به طوری که از یک دسته اصلی، چند دسته کلی و چند زیردسته برای هر دسته کلی تشکیل و در نهایت گزارش تحلیل تدوین می‌شود. بر این اساس رویکرد پژوهش حاضر در استفاده از تحلیل محتوا رویکرد استقرایی است [۱۵].

یافته‌های تحقیق

در نظریه داده‌بنیاد چندوجهی تجزیه و تحلیل داده‌ها در سه مرحله صورت می‌پذیرد. به این منظور متن مصاحبه‌های صورت گرفته وارد نرم‌افزار مکس کیودا ۱۰ شد، کدگذاری‌ها صورت گرفت و کدها دسته‌بندی و مرتب شدند. یافته‌های تحلیل مصاحبه‌ها به شرح زیر است:

بازتاب حوزه‌های مورد علاقه پژوهش و تجدید نظر بازتاب‌پذیری در فرایند تحقیق و روش کار محقق، تلاشی است برای فهم اینکه ارزش‌ها، باورها و دیدگاه‌های شخص چگونه ممکن است در یافته‌ها رسوخ کند؛ بنابراین در طی فرایند توسعه نظریه، باید به حوزه‌های مورد علاقه پژوهش به‌طور مستمر مراجعه شود تا جهت‌گیری تجربی و نظری پژوهش در مسیر صحیح هدایت شود؛ بر این اساس می‌توان گفت که این مرحله از نظریه داده‌بنیاد چندوجهی حاکم بر کل فرایند است.

خلق نظریه شامل چهار گام بوده است؛ بنابراین در مجموع ۵۵۲ مفهوم استخراج شد: گام اول یا کدگذاری استقرایی معادل کدگذاری باز بوده است؛ بدین صورت که بعد از هر مصاحبه، ابتدا متن هر مصاحبه بررسی شده و با توجه به هر جمله اساسی متن، مفاهیم اولیه استخراج شد [۱۶]. محقق پس از هر مصاحبه، به مطالعه دقیق متن مصاحبه، مقایسه، نامگذاری، مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی داده‌ها پرداخت و بعد از کدگذاری مصاحبه بعدی را انجام داد.

گام دوم، اصلاح مفاهیم، به معنای تلاش مستمر در زمینه شفاف‌سازی مفاهیم استفاده شده بود. [۹] مفاهیم ممکن است در طی مراحل مختلف نظریه داده‌بنیاد چندوجهی تکامل یابند. اصلاح مفاهیم از طریق طرح پرسش‌های مختلف با در نظر گرفتن مقوله‌ها انجام می‌گیرد؛ بنابراین به منظور ساماندهی، کدها ادغام شدند و اصلاح مفاهیم از طریق جدول راهنمای ارتباط شرطی اسکات و هاوول (۲۰۰۸) انجام گرفت که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است [۲۲]. شش گروه اصلی به همراه اجزای شش‌گانه آن (چه چیزی، کجا، چه زمانی، چرا، چگونه، پیامد) استخراج شد. به کمک این جدول، در جدول ۳ کدگذاری الگویی انجام گرفت.

گام سوم، کدگذاری الگویی معادل کدگذاری محوری است؛ بنابراین مقولات اصلی که از کدگذاری باز داده‌ها تکوین یافته‌اند با یکدیگر مرتبط می‌شوند. در این نوع کدگذاری از مدل پارادایم مبتنی بر عمل / تعامل و نتایج اشتراوس و کوربین (۱۹۹۰) استفاده شد [۲۳]. به این منظور مقولات و روابط میان آنها در قالب برچسب پدیده مرکزی، شرایط علی، راهبردها، شرایط مداخله‌گر، بستر و پیامد طبقه‌بندی شدند. همچنین بیشتر این جزئیات و کدهای باز جمله خود مصاحبه‌شوندگان به صورت code in-vivo در سطح مفاهیم با حداقل تغییرات ارائه شده است.

جدول ۱. راهنمای ارتباط شرطی پژوهش

گروه‌بندی	چه چیزی (What)	کجا (Where)	چه موقع (When)	چرا (Why)	چطور (How)
شرایط توسعه	رشد و گسترش تدریجی	ایران	قبل از آتش‌سوزی	دلیل شرایط فعلی	تغییر شرایط
شرایط مشارکت	درگیری مردم در سازمان‌ها	ایران	قبل از آتش‌سوزی	دلیل فرهنگ	فرهنگ‌سازی
فعالیت‌های آموزشی	فعالیت‌هایی که سبب یادگیری شوند.	ایران	قبل از آتش‌سوزی	دلیل آموزش	افزایش دانش تخصصی
اثر بخشی دوره‌های آموزشی	بررسی حد تأثیر اقدامات	ایران	بعد از آتش‌سوزی	دلیل عملکرد	بهبود شرایط
علل آتش‌سوزی بزرگ	عامل اتفاق	ایران	بعد از آتش‌سوزی	دلیل فعالیت‌های انسانی	کاهش ریسک
پیامدهای آتش‌سوزی بزرگ	اثری که از یک عامل به‌جا می‌ماند.	ایران	بعد از آتش‌سوزی	دلیل علل	افزایش امنیت

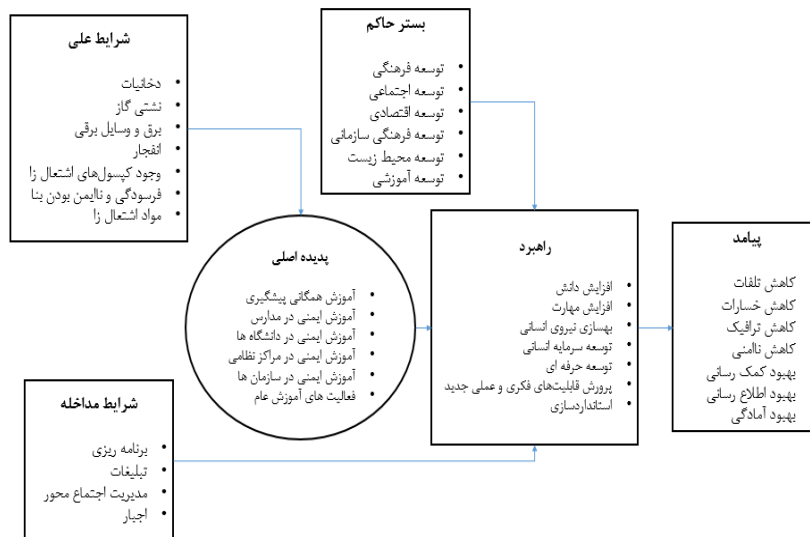
جدول ۲. نمونه مقوله و مفاهیم

مفاهیم	مقوله	نوع مقوله
<ul style="list-style-type: none"> • توسعه فرهنگی • توسعه اجتماعی • توسعه اقتصادی • توسعه فرهنگی سازمانی • توسعه محیط زیست • توسعه آموزشی 	شرایط توسعه	بستر حاکم
<ul style="list-style-type: none"> • برنامه‌ریزی • تبلیغات • مدیریت اجتماع محور • اجبار 	شرایط مشارکت	شرایط مداخله
<ul style="list-style-type: none"> • آموزش همگانی پیشگیری در برابر حریق‌های شهری • آموزش ایمنی در مدارس در برابر حریق‌های شهری • آموزش ایمنی در دانشگاه‌ها در برابر حریق‌های شهری • آموزش ایمنی در مراکز نظامی در برابر حریق‌های شهری • آموزش ایمنی در سازمان‌ها در برابر حریق‌های شهری • فعالیت‌های آموزش عام در برابر حریق‌های شهری 	فعالیت‌های آموزشی	پدیده اصلی
<ul style="list-style-type: none"> • افزایش دانش • افزایش مهارت • بهسازی نیروی انسانی • توسعه سرمایه انسانی • توسعه حرفه‌ای • پرورش قابلیت‌های فکری و عملی جدید • استانداردسازی 	اثربخشی دوره‌های آموزشی	راهبرد
<ul style="list-style-type: none"> • دخانیات • نشتی گاز • برق و وسایل برقی • انفجار • وجود کپسول‌های اشتعال‌زا • فرسودگی و نایمن بودن بنا • مواد اشتعال‌زا 	علل آتش‌سوزی بزرگ	شرایط علی
<ul style="list-style-type: none"> • کاهش تلفات • کاهش خسارات • کاهش ترافیک • کاهش ناامنی • بهبود کمک‌رسانی • بهبود اطلاع‌رسانی • بهبود آمادگی 	پیامدهای آتش‌سوزی بزرگ	پیامد

جدول ۳. کدگذاری الگویی - معادل کدگذاری محوری

نوع مقوله	مقوله
بستر حاکم	مربوط به شرایط توسعه است که باید در حال حاضر در نظر گرفته شود.
شرایط	شرایطی که باید برای مشارکت بیشتر شهروندان در آموزش در نظر گرفته شود. در این زمینه راهکارهای مختلفی وجود دارد.
مداخله	فعالیت‌های آموزشی که باید برای جلوگیری و کنترل آتش‌سوزی‌های بزرگ به شهروندان ارائه شود.
پدیده اصلی	بررسی و ارزیابی اثربخشی فعالیت‌های آموزشی است.
راهبرد	عللی که در تاریخ سبب آتش‌سوزی‌های بزرگ در ساختمان‌ها شده است.
شرایط علی	بازخوردهایی است که در صورت ارائه آموزش به شهروندان ایجاد می‌شود.
پیامد	

گام چهارم و آخر خلق نظریه، تلخیص نظری است. این مرحله کدگذاری انتخابی در گراند تئوری است. اگرچه در کدگذاری محوری مقوله‌ها به صورت نظام‌مند بهبود یافتند و با زیرمقوله‌ها پیوند داده شدند، باید برای تشکیل آرایش نظری بزرگ‌تری یکپارچه می‌شدند؛ بنابراین در مرحله کدگذاری انتخابی فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌ها صورت گرفت؛ بنابراین داده‌های خام مصاحبه‌های پژوهش حاضر پس از کدگذاری و دسته‌بندی در قالب مفاهیم و مقوله‌ها، به استخراج مقوله‌ای هسته‌ای یا پدیده اصلی پژوهش یعنی آموزش شهروندی، براساس تأکید گسترده‌ای که مصاحبه‌شوندگان به این مضمون داشتند منتهی شد. در زمینه تبیین مدل نهایی پژوهش، اجزای کدگذاری الگویی ارائه شده در شکل ۱ به شرح زیر بیان می‌شود.

شکل ۱. الگوی مفهومی آموزش شهروندی

نتیجه‌گیری

سطح عملکرد هر سازمان به‌طور معمول نشانه خوبی از تعداد، نوع، کمیت و کیفیت آموزش‌های ارائه شده به کارکنان و عموم شهروندان است. توجه به ایمنی و نقش فعالیت‌های آموزشی فرهنگی در تأمین آن، از مسائلی است که در کشور ما در سطح سازمان‌های مسئول این امر هنوز جایگاه مناسبی نیافته است. هر سال در اثر بی‌توجهی و ناآگاهی شهروندان، خسارات جانی و مالی سنگینی به جامعه تحمیل می‌شود. در ایران برای آموزش و ارائه زمینه‌های مشارکت که امروزه در بسیاری از کشورهای جهان به‌عنوان مهم‌ترین مقوله در زمینه کنترل سوانح شهری و از جمله حریق‌های شهری و مخاطرات به آن توجه می‌شود هیچ‌گونه اقدامات مدون و چشمگیری انجام نگرفته است و نتیجه آن را در برخوردار نبودن از فرهنگ ایمنی و در پی آن سردرگمی مردم به‌هنگام بحران‌ها و سوانح می‌توان مشاهده کرد. نوآوری طراحی یک طرح جامع آموزش عمومی، فرایندی مشارکتی است که حاصل آن را می‌توان در وجود یک سیستم کنترل و حفاظت مدون در برابر حریق دید. آموزش عمومی و افزایش آگاهی مردم از طریق رسانه‌های عمومی مانند رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها و بروشورهای محلی می‌تواند مهم‌ترین جنبه فعالیت‌های پیشگیرانه حریق باشد.

پیشنهادها

۱. آگاهی و مشارکت جامعه، کلید رفتار درست در برابر حریق است. انواع سازمان خدماتی، سازمان‌های جوانان، شرکت‌ها و مؤسسات می‌توانند در توسعه آموزش ایمنی در برابر حریق کمک کنند. سازمان‌های آتش‌نشانی می‌توانند برنامه‌هایی در مقیاس محلی در زمینه تخلیه منازل، نصب آشکارکننده‌های دودی، بازرسی خانه‌ها، ایمنی و اطفای حریق و برنامه‌های ایمنی برای بچه‌ها و سالمندان برگزار کنند. آموزش و پرورش باید رفتار صحیح در برابر حریق را در قالب دوره‌های مختلف به دانش آموزان آموزش دهد؛
۲. گروه‌های خاص مانند گروه‌های آموزشی، صنعتی، خدماتی، حرفه‌ای و گروه‌های تجاری نیازهای اطلاعاتی مشابه با نیازهای عامه مردم دارند، اما در عین حال برنامه‌های جداگانه و منحصربه‌فردی در زمینه پیشگیری از حریق نیز لازم دارند؛
۳. دفتری مستقل در سازمان‌های آتش‌نشانی ایجاد شود که وظیفه‌اش ایجاد هماهنگی، ارائه اطلاعات، ارتباط با مردم و استفاده از رسانه‌ها به‌منظور برقراری روابط بین سازمان و عموم مردم باشد؛

۴. هدف همه برنامه‌های آموزش سازمان آتش‌نشانی باید فراهم کردن بهترین آموزش ممکن برای هر شهروند، بدون توجه به سطح طبقاتی او باشد تا همه افراد در همه سطوح بتوانند بهترین واکنش و عملکرد را در هنگام بحران داشته باشند؛
۵. کنفرانس‌ها و سمینارهای متعددی در خصوص موضوعات آموزش و مشارکت شهروندی، توسط سازمان‌های آتش‌نشانی برگزار شود.

منابع

- [۱]. آذر، عادل؛ و مؤمنی، منصور (۱۳۹۴). *آمار و کاربرد آن در مدیریت*، تهران: سمت.
- [۲]. بهمنی، محمدصادق؛ تندهوش، سارا؛ و بهنام، بهروز (۱۳۹۷). «لزوم آموزش ایمنی و آتش‌نشانی به کودکان»، اولین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی آتش‌نشانی و ایمنی شهری، تهران، <https://civilica.com/doc/855847>.
- [۳]. پوری‌رحیم، علی‌اکبر (۱۳۹۳). «مدیریت بحران و وظایف نیروهای مسلح در شرایط بروز بلايا و حوادث طبیعی»، سنگر، دوره ۱، شماره ۱۴، ص ۲۵-۳۵.
- [۴]. تقوایی، مسعود؛ و کریمی، هادی (۱۳۹۶). «نقش آموزش و مشارکت شهروندان در کنترل حریق‌های شهری به‌منظور برنامه‌ریزی و مدیریت بحران شهری»، *فضای جغرافیایی*، دوره ۱۱، شماره ۳۶، ص ۲۵-۴۶.
- [۵]. خانمحمدی، مجید؛ و محمدی، حسین (۱۳۹۸). «واکاوی آسیب‌پذیری و امنیت خطوط انتقال برق در استان زنجان»، *مدیریت مخاطرات محیطی (دانش مخاطرات سابق)*، دوره ۶، شماره ۱، ص ۸۱-۶۷.
- [۶]. راستی، محسن (۱۳۹۷). «بررسی رابطه بین مدیریت دانش و مدیریت بحران در سازمان آتش‌نشانی استان فارس»، ششمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت نوین حسابداری ایران.
- [۷]. ربیعی، علی؛ اردلان، علی؛ و پورحسینی، سمیراالسادات (۱۳۹۲). «ارزیابی کارکرد هماهنگی سازمان‌های مسئول در مدیریت بلایای طبیعی»، *حکیم*، دوره ۱۶، شماره ۲، ص ۱۰۷-۱۱۸.
- [۸]. سعادت، اسفندیار (۱۳۹۶). *مدیریت بحران، دانش مدیریت*، دوره ۱۱، شماره ۰، ص ۲۰-۳۰.
- [۹]. صالحیان، علیرضا (۱۳۹۵). «مدیریت در شرایط بحران»، *اطلاع‌رسانی مدیریت*، دوره ۰، شماره ۳۳، ص ۹۴-۹۶.
- [۱۰]. صراطی کیش، آذر؛ لطفی عیدویه، جلال‌الدین؛ و نعمتی، آرش (۱۳۹۹). «بررسی ارتباط و اثرگذاری متقابل رفتار شهروندان و آموزش‌های سازمان آتش‌نشانی با تأکید بر مؤلفه امداد و نجات (مطالعه موردی: سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی شهرداری شیراز)»، نخستین کنفرانس بین‌المللی و ملی معماری و شهرسازی طراحی پایدار و فراگیر برای همکاران.

- [۱۱]. غلامحسینی، اسماعیل (۱۳۹۱). «بررسی نقش و جایگاه ناجا در مدیریت بحران‌های طبیعی (مطالعه موردی: بحران سفید (بحران برف ۱۳۸۳ گیلان)»، پژوهش‌های مدیریت/انتظامی، دوره ۷، شماره ۴، ص ۵۴۸-۵۴۹.
- [۱۲]. قلی‌پور، مجتبی (۱۳۹۸). «بلاایای طبیعی و امنیت ملی»، نشریه پژوهشکده مطالعات راهبردی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۲۵ اردیبهشت ۱۳۹۸، ص ۳۶-۱۲.
- [۱۳]. گودرزی، وحید؛ حسنلو، حمیدرضا؛ و نظری، میلاد (۱۳۹۶). «اثربخشی آموزش‌های شهروندی با رویکرد کاهش حریق و حوادث»، سومین همایش ملی آتش نشانی و ایمنی شهری، تهران، <https://civilica.com/doc/743788>
- [۱۴]. مطهری، زینب السادات؛ و بهتاش، محمدرضا فرزاد (۱۳۹۴). تبیین اجتماع محوری در مدیریت بحران با تأکید بر زلزله (ویرایش ۱)، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. دوره ۱۳، شماره ۱
- [۱۵]. موریسی، جرج (۱۳۹۶). مدیریت بر مبنای هدف و نتیجه، ترجمه مهدی الوانی و فریده معتمدی، چاک دوم، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- [۱۶]. مهرانی، ساسان؛ و اسکندر، هدی (۱۳۹۵). «تبیین مدل‌سازی پارادایم مذاکرات حسابرس - صاحبکار پیرامون گزارشگری مالی»، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۶، شماره ۲۲، ص ۱۶۹-۱۴۳
- [17]. Anderson, Grate; Franklin, Matte; & Smith, Dimond. (2020). "Investigating the Role of People and Security Forces and Their Cooperation in Controlling the Challenges of Natural Disasters", *Disasters*, vol 12, 2(8), pp: 16-29.
- [18]. Chavez, Audrie A.; Duzinski, Sarah V.; Wheeler, Tareka C.; & Lawson, Karla A. (2014). "Teaching safety at a summer camp: Evaluation of a fire safety curriculum in an urban community setting", *Burns*, 40(6), pp: 1172-1178.
- [19]. Hsieh, Hsiu-Fang; Shannon, Sarah E.; & Randall, J. Curtis. (2006). "Contradictions and communication strategies during end-of-life decision making in the intensive care unit, *Journal of Critical Care*, Volume 21, Issue 4, 2006, Pages 294-304, ISSN 0883-9441
- [20]. Lehna, Carlee; Coty, Mary-Beth; Fahey, Erin; Williams, Joe; Scrivener, Drane; Wishnia, Gracie; & Myers, John (2015). "Intervention study for changes in home fire safety knowledge in urban older adults Intervention study for changes in home fire safety knowledge in urban older adults", *Burns*, 41(6), Science Direct.
- [21]. Muñoz, Viviana Aguilar; Carby, Barbara; Castellanos Abella, Enrique; Dario Cardona, Omar; López-Marrero, Tania; Marchezini, Victor; Meyreles, Lourdes; Olivato, Débora; Trajber, Rachel; & Wisner, Ben (2020). "Success, Innovation and Challenge: School Safety and Disaster Education in South America and the

- Caribbean”, *International Journal of Disaster Risk Reduction: IJDRR*, 44 (101395): 101395.
- [22]. Scott, Karen Wilson; & Howell, Dana (2008). “Clarifying Analysis and Interpretation in Grounded Theory: Using a Conditional Relationship Guide and Reflective Coding Matrix”, *International Journal of Qualitative Methods*, 7(2), pp: 1–15.
- [23]. Strauss, A.; & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- [24]. Wehn, Uta; Rusca, Maria; Evers, Jaap; & Lanfranchi, Vitavesca (2015). “Participation in Flood Risk Management and the Potential of Citizen Observatories: A Governance Analysis”, *Environmental Science & Policy*, 48, pp: 225–36.